

УДК 658:65.012.8

Мельник С.І.

кандидат економічних наук, доцент,
заступник декана факультету № 2
(підготовка фахівців для підрозділів кримінальної поліції)
Львівського державного університету внутрішніх справ

Melnyk Stepan

PhD in Economics, Associate Professor
Deputy Dean of the Faculty No. 2
(training specialists for criminal police units)
Lviv State University of Internal Affairs

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF THE CONCEPT OF «FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE»

У статті охарактеризовано історичні аспекти розвитку поняття «фінансова безпека підприємства». Визначено місце фінансової безпеки в структурі економічної безпеки підприємства. Для проведення повного дослідження розглянуто такі супутні категорії, як «фінанси» та «фінансова діяльність підприємства». Охарактеризовано чотири ключові етапи еволюції розвитку поняття «фінанси». Проведено інваріантний аналіз поняття «фінансова діяльність підприємства». У результаті проведеного дослідження сформовано власне бачення поняття «фінансова безпека підприємства». Під фінансовою безпекою підприємства слід розуміти такий фінансовий стан, за якого досягаються поставлені цілі та завдання, безперерійно реалізовується стратегія розвитку і застосовуються заходи протидії/адаптації до негативного впливу

зовнішніх та внутрішніх загроз через ефективне використання усіх наявних ресурсів та прийняття адекватних у тій чи іншій ситуації управлінських рішень.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека підприємства, фінанси, фінансова діяльність підприємства, економічна безпека.

В статье охарактеризованы исторические аспекты развития понятия «финансовая безопасность предприятия». Определено место финансовой безопасности в структуре экономической безопасности предприятия. Для проведения полного исследования рассмотрены такие сопутствующие категории, как «финансы» и «финансовая деятельность предприятия». Охарактеризованы четыре ключевые этапы эволюции развития понятия «финансы». Проведен инвариантный анализ понятия «финансовая деятельность предприятия». В результате проведенного исследования сформировано собственное видение понятия «финансовая безопасность предприятия». Под финансовой безопасностью предприятия следует понимать такое финансовое состояние, при котором достигаются поставленные цели и задачи, бесперебойно реализуется стратегия развития и применяются меры противодействия/адаптации к негативному влиянию внешних и внутренних угроз через эффективное использование всех имеющихся ресурсов и принятия адекватных в той или иной ситуации управленческих решений.

Ключевые слова: безопасность, финансовая безопасность предприятия, финансы, финансовая деятельность предприятия, экономическая безопасность.

The Ukrainian economy is going through hard times and requires significant changes that would give an opportunity to improve the operating conditions for all types of enterprises, ranging from large to small. Every day, domestic enterprises are faced with a diverse number of destabilizing factors of the external and internal environment, which gradually destroy the security system. Security issues are very wide and include not only power means but also economic ones. New challenges generate new research on the issue of ensuring the economic security of an enterprise, and the more you consider this concept, the more you understand that its financial component is the «circulatory» system. The article describes the historical aspects of the development of the concept «financial security of an enterprise». The place of financial security in the structure of economic security of an enterprise has been determined. In order to conduct a full study, the following related categories were considered as «finance» and «financial activity of an enterprise». The four key stages of the evolution of the development of the concept «finance» are characterized. An invariant analysis of the concept of «financial activity of an enterprise» has been carried out. To date, the concept of «financial security of the enterprise» goes beyond the scope of the subcategory in the process of research by scholars – economists. For many years, the study of this concept, has accumulated a considerable number of views that determine its essence. As a result of the study, it was formed its own vision of the concept of «financial security of the enterprise». The financial security of an enterprise should be understood as a financial state in which the goals and objectives are achieved, the development strategy is implemented without fail and measures are taken to counter / adapt to the negative impact of external and internal threats through the effective use of all available resources and the adoption of adequate management making. The formation of an appropriate mechanism for ensuring the financial security of an enterprise, which would again take into account changes in the environment of functioning of domestic business entities and would allow it to most effectively assess its current state, remains relevant.

Keywords: security, financial security of the enterprise, finance, financial activity of an enterprise, economic security.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Українська економіка переживає не найкращі часи і потребує суттєвих змін, які дали б змогу поліпшити умови функціонування для всіх типів підприємств – від великих до малих.

Кожного дня вітчизняні підприємства зіштовхуються з різноманітною кількістю дестабілізуючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, які поступово руйнують систему безпеки. Питання забезпечення безпеки є дуже широким і включає у себе не лише силові засоби, а й економічні. Нові виклики породжують нові дослідження питання забезпечення економічної безпеки підприємства, і чим детальніше розглядаєш це поняття, тим більше розумієш, що «кровоносною» системою її є фінансовий складник.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню такої категорії, як «фінансова безпека підприємства», присвячено значну кількість праць учених-економістів, зокрема: О. Амосова, І. Бланка, О. Воробйової, Я. Котляревського, Ю. Лаврової, Х. Мандзіновської, О. Мельникова, О. Марчен-

ко, Н. Марушко, Л. Могиліної, Пономаренка, Н. Пойди-Носик, О. Силкіна, І. Чібісова, А. Штангрета та ін.

Відаючи належне суттєвому внеску науковців, понятійно-категоріальний апарат фінансової безпеки підприємства потребує нового погляду, враховуючі сучасні умови розвитку.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є актуалізація важливості забезпечення фінансовою безпекою українських підприємств та дослідження сутності самого поняття «фінансова безпека підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Новим етапом у дослідженні поняття «безпека» стало утворення такої науки, як безпекознавство. Її перші зачатки були сформовані в часи Другої світової війни, і здебільшого йшлося про захист держави від воєнної агресії.

Поступовий розвиток безпекознавства призвів до появи такого поняття, як «економічна безпека».

Першим, хто зробив спробу обґрунтувати основні елементи економічної безпеки в складі національної безпеки на законодавчому рівні, став Ф. Руз-

вельт [1, с. 5], який для її забезпечення ініціював формування федерального Комітету з економічної безпеки в 1934 р. Вже в 1947 р. Конгресом США був прийнятий закон «Про національну безпеку», лівова частина якого була присвячена саме захисту економічної безпеки підприємства.

Дослідивши еволюційний розвиток поняття «економічна безпека», ми можемо зробити висновок, що воно докорінно змінилося з часів його першого використання. Сьогодні в наукових колах не існує єдиного визначення поняття економічної безпеки.

На думку В. Василенко [2, с. 97], економічна безпека соціально-економічної системи – це стан, за якого стратегічний потенціал не заходить до границь адаптивності, а погроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності даного потенціалу до граничної зони. На нашу думку, таке визначення не можна вважати повним та всеохоплюючим, оскільки в ньому не вказується про протидію/адаптацію до негативного впливу загроз.

Ми частково погоджуємося з визначенням З. Живко [3, с. 31], яка трактує економічну безпеку підприємства як стан, за якого забезпечуються економічний розвиток і стабільність діяльності підприємства, здатність своєчасно та адекватно реагувати на зміни внутрішнього й зовнішнього середовища.

На нашу думку, під економічною безпекою підприємства слід розуміти такий його стан, за якого забез-

печується захищеність кожного складового елемента через ефективне використання ресурсів та застосування відповідних механізмів протидії/адаптації негативному впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

Економічна безпека включає у себе різноманітну кількість складників, дослідженню яких присвячено велику кількість наукових праць.

Так, І. Мойсеєнко та О. Марченко [4, с. 22] виділяють шість складників економічної безпеки підприємства: фінансовий, кадровий, техніко-технологічний, інформаційний, матеріально-сировинний, ринковий.

І. Троц [5, с. 225] виділяє вже сім складників економічної безпеки підприємства: фінансовий, кадровий, техніко-технологічний, силовий, інтелектуальний, політико-правовий.

Але скільки б не існувало поглядів щодо структури складників економічної безпеки підприємства, практично всі погоджуються, що ключове місце займає саме фінансовий складник.

Перш ніж розглядати поняття «фінансова безпека підприємства», слід також розглянути такі поняття, як «фінансова діяльність підприємства» та «фінанси».

Якщо досліджувати історичне коріння поняття «фінанси», то перші згадки цього терміна можна знайти ще в археологічних знахідках шумерської цивілізації, які датуються 3 тис до н. е. У ті часи фінанси виступали страховим гарантом того, що товар,

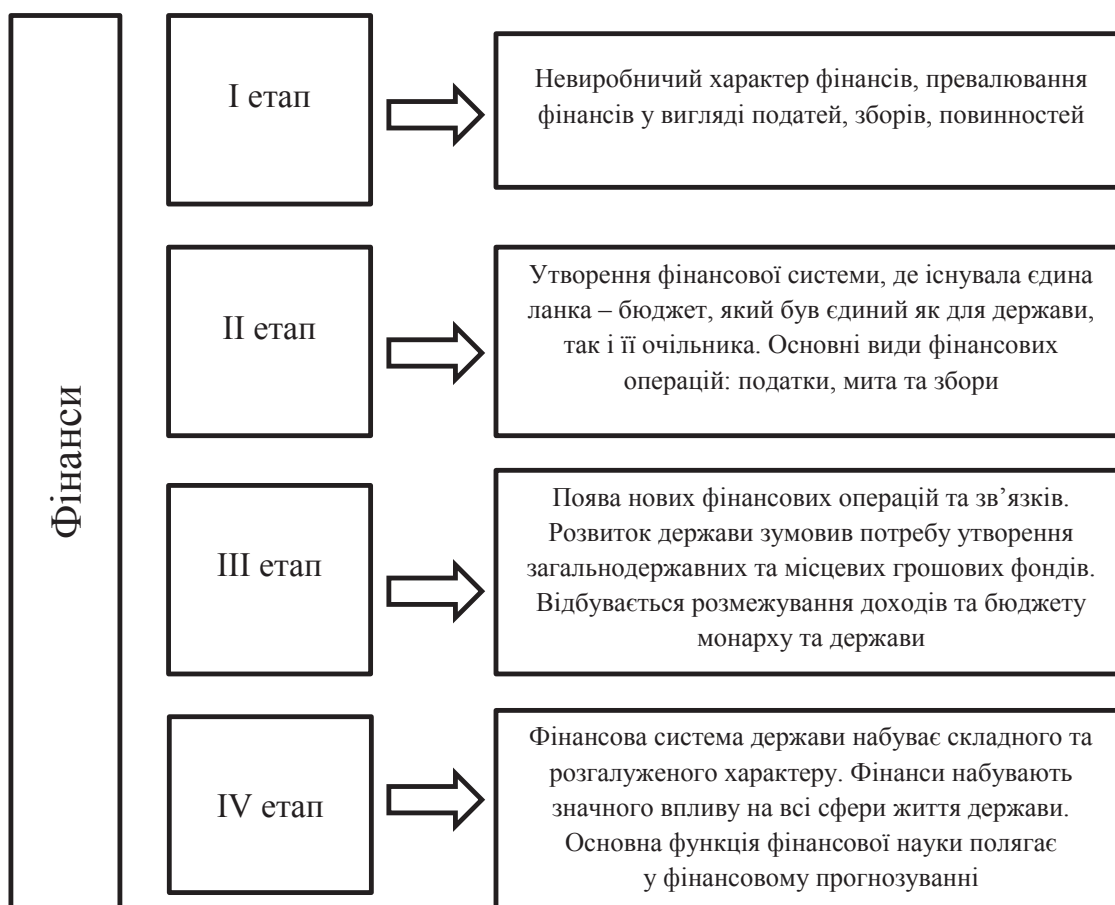

Рис. 1. Еволюція розвитку поняття «фінанси»

Джерело: сформовано автором

який транспортується, прийде до них у належному стані.

Промислова революція стала потужним важелем для розвитку індустріальної економіки, а вона, своєю чергою, стала рушійною силою для створення фінансових груп та фінансового капіталу.

Можна виділити чотири ключові етапи розвитку фінансів (рис. 1).

Сьогодні розвиток фінансів як економічної категорії відбувається у бік утворення монополістичних фірм-гігантів, основною метою яких є створення інтернаціональних ринків збуту та глобальних мережевих структур.

Ми погоджуємося з визначенням О. Василюка [6, с. 11], який трактує фінанси як сукупність форм і методів формування, розподілу й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів для виконання функцій та завдань держави, підприємств і населення.

Тривале дослідження поняття «фінанси» зумовило розвиток такої економічної категорії, як «фінансова діяльність підприємства». Відтоді автори намагалися дати йому змістовне та повноцінне визначення.

Наприклад, О. Терещенко [7, с. 16] трактує його як комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов'язаних із фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності суб'єкта господарювання.

У ході дослідження нами проведено інваріантний аналіз поняття «фінансова діяльність підприємства» (рис. 2).

На нашу думку, під фінансовою діяльністю такої соціально-економічної системи, як підприємство, слід розуміти сукупність методів, заходів, операцій фінансового характеру, які спрямовані на забезпечення стабільного розвитку та фінансової безпеки даної системи.

Перший етап розвитку фінансової безпеки датується 1991–1995 рр. [14, с. 137], в якому цей вид

безпеки поставав як складова частина економічної безпеки. Основний вияв улагодженої фінансової безпеки можна було прослідкувати в гармонійному існуванні фінансово-кредитних відносин у державі, а на рівні підприємства вона торкалася його фінансової системи. У цей період провідні науковці країни почали лише цікавитися такою категорією, як «фінансова безпека».

Другий етап розвитку фінансової безпеки датується 1996–2007 рр. У цей період фінансова безпека перестала існувати як складник економічної безпеки та стала частиною національної безпеки. 16 січня 1997 р. була прийнята Концепція національної безпеки України, в якій ще не було офіційно виділено фінансову безпеку як самостійну категорію, але в складі національної вперше було зазначено основні її складові частини.

Третій етап розвитку фінансової безпеки почався у 2008 р. і триває донині. У 2008 р. провідні науковці дійшли висновку [14, с. 137], що фінансова безпека не повинна існувати лише як категорія та частина іншого поняття. Вони сформували категорійний апарат у складі фінансової безпеки (фінансова безпека держави, регіону, підприємства, акціонерних товариств). Після виділення фінансової безпеки підприємства як окремої категорії на перший план вийшли показники «фінансова стійкість підприємства» та «ймовірність банкрутства підприємства».

Сьогодні поняття «фінансова безпека підприємства» виходить за рамки підкатегорії в процесі дослідження науковцями-економістами. За довгі роки дослідження даного поняття накопичилася значна кількість поглядів щодо визначення його сутності.

Наприклад, досі є науковці [15; 16], які у своїх визначеннях наголошують на тому, що фінансова безпека підприємства – це передусім саме складова частина економічної безпеки.

Якщо розглядати детальніше, то можна побачити ще більше відмінностей у визначеннях цього по-

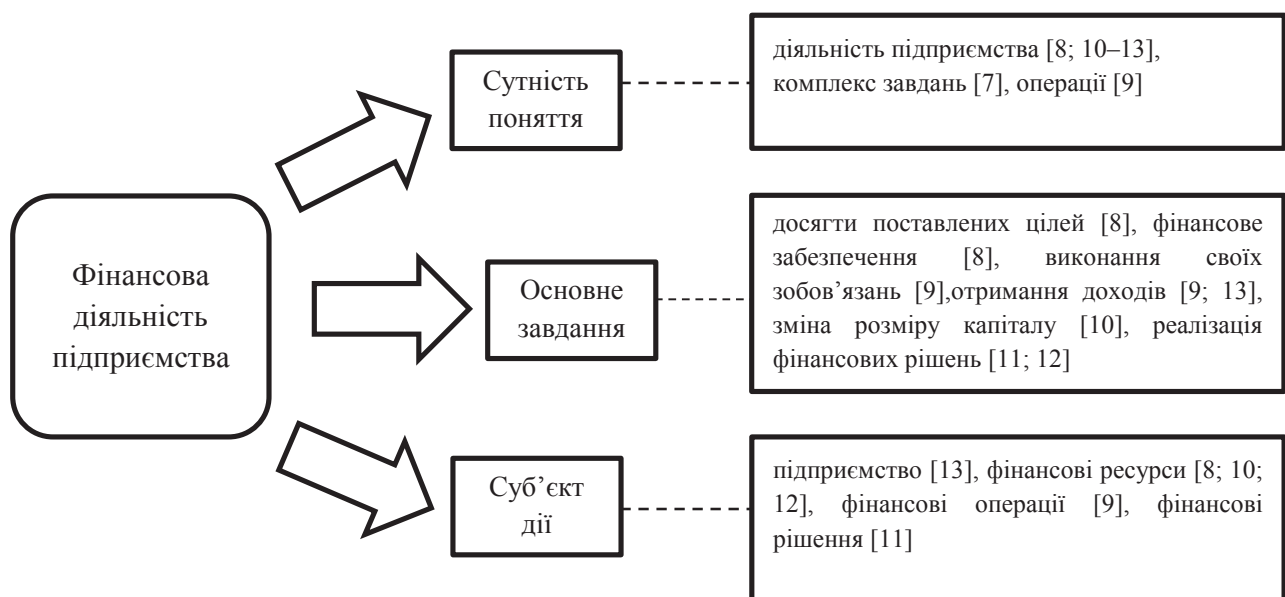

Рис. 2. Інваріантний аналіз поняття «фінансова діяльність підприємства»

Джерело: сформовано автором

няття. Якщо, наприклад, Н. Пойда-Носик [17, с. 341] наголошує на тому, що фінансова безпека підприємства повинна передусім захищати підприємство від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз, то В. Мунтіян [18] акцентує увагу на ефективному використанні корпоративних ресурсів для забезпечення технологічного та фінансового розвитку.

Якщо говорити про ефективне використання, то не можна не розглянути запропоноване Т. Кузенко, В. Прохоровою та Н. Сабліною [19, с. 27] визначення фінансової безпеки підприємства, в якому йдеться про найефективніше використання саме показників, а конкретно: ліквідності, платоспроможності, рентабельності.

На нашу думку, ефективне використання ресурсів та фінансових показників є одним з основних елементів досягнення високого рівня фінансової безпеки, але попри це існує й багато інших процесів та заходів, без яких неможливо передати сутність даного поняття.

Одним із таких процесів є спроможність розробляти та успішно реалізовувати фінансову стратегію. На цьому акцентують увагу Ю. Карокс та Р. Разгон [20, с. 90].

На нашу думку, під фінансовою безпекою підприємства слід розуміти такий його фінансовий стан, за якого через ефективне використання всіх наявних ресурсів та прийняття адекватних тій чи іншій ситуації управлінських рішень забезпечується фінансова рівновага, досягаються поставлені цілі та завдання, безперервно реалізовується стратегія розвитку і застосовуються заходи протидії/адаптації до негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Поняття «фінансова безпека підприємства» займає чільне місце в розвитку безпекознавства, тому все більше науковців приділяють йому увагу. На нашу думку, фінансову безпеку підприємства вже давно слід розглядати на такому ж рівні, як зараз досліджують економічну.

Подальшого дослідження потребує формування понятійно-категоріального апарату забезпечення фінансової безпеки підприємства. Окрім того, актуальним залишається формування відповідного механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства, який би врахував новостворені зміни в середовищі функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання та дав змогу максимально ефективно оцінювати поточний її стан.

Бібліографічний список:

1. Roosevelt F.D. Fireside Chats. University of Oklahoma Press. 1992. 326 p.
2. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2003. С. 197.
3. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. С. 31.
4. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 380 с.
5. Троць І.В. Забезпечення економічної безпеки на підприємстві з метою попередження банкрутства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки*. 2012. № 1 (59). Ч. 2. С. 223–227.

6. Василик О.Д. Теорія фінансів. Київ : НІОС, 2000. С. 11.
7. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 554 с.
8. Бердар М.М. Фінанси підприємств : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2010. 352 с.
9. Пархоменко В. Рух грошових коштів як індикатор господарської діяльності. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 11. С. 3–5.
10. Налукова Н. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: сутнісно-аналітичний аспект. *Галицький економічний вісник*. 2011. № 1 (30). С. 166–174.
11. Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 320 с.
12. Аранчій В.І. Фінанси підприємств : навчальний посібник. Київ : Професіонал. 2004. 304 с.
13. Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси підприємств : навчальний посібник. Київ : Знання-Прес, 2009. 299 с.
14. Стащук О.В. Фінансова безпека акціонерних товариств: історико-аналітичний аспект. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. С. 134–141.
15. Судакова О.І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства. *Економічний простір*. 2008. № 9. С. 140–148.
16. Лаврова Ю.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 127–130.
17. Пойда-Носик Н.Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки. *Вісник ЖДТУ*. 2011. № 1 (55). С. 340–342.
18. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. Київ : КВІЦ, 1999. 464 с.
19. Кузенко Т.Б., Прохорова В.В., Сабліна Н.В. Управління фінансовою безпекою на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2007. № 12 (1). С. 27–29.
20. Кракос Ю.Б., Разгон Р.О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 1 (1). С. 86–97.

References:

1. Roosevelt F.D. (1992) Fireside Chats. University of Oklahoma Press. 326 p.
2. Vasilenko V. O. (2003) Antykrizove upravlinnya pidpryemstvom [Anti-crisis management of the enterprises] : [navch. posib.] . Kyev: CzUL. P. 197. [in Ukrainian]
3. Zhyvko Z.B. (2012) Ekonomichna bezpeka pidpryemstva: sutnist, mehanizmy zabezpechennya, upravlinnya [The economic security of the enterprise: the essence, the mechanisms of management] : [monografiya]. L`viv: «Liga-Pres», P. 31. [in Ukrainian]
4. Mojseyenko I.P., Marchenko O.M. (2011) Upravlinnya finansovo-ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryemstva [Management of financial and economic security of the enterprise]: [navch.posibnyk]. Lviv: LvDUVS, 2011. 380 p. [in Ukrainian]
5. Trocz I.V. (2012) Zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky na pidpryemstvi z metoyu poperedzhennya bankrutstva [Ensuring economic security at the enterprise in order to prevent bankruptcy]. Visnyk Zhytomyrskogo derzhavnogo tehnologichnogo universytetu. Ekonomichni nauky, #1 (59). Ch. 2, P. 223–227. [in Ukrainian]
6. Vasylyk O.D. (2000) Teoriya finansiv [Financial theory]. Kyev: NIOS, 2000. P. 11. [in Ukrainian]
7. Tereshhenko O.O. (2003) Finansova diyalnist subyektiv gospodaryuvannya [Financial activity of economic entities] : navch. posib. K. : KNEU, 554 p. [in Ukrainian]
8. Berdar M.M. (2010) Finansy pidpryemstv [Finance of the enterprises] : navchalnyj posibnyk. K. : CzUL, 2010. 352 p. [in Ukrainian]

9. Parxomenko V. (2011) Ruh groshovyh koshtiv yak indyktor gospodarskoyi diyalnosti [*Cash flow as an indicator of economic activity*] / Buhgalterskyj oblik i audyt. # 11. P. 3–5. [in Ukrainian]
10. Nalukova N. (2011) Finansova diyalnist sub'yektiv pidpryemnyctva: sutnisno-analitychnyj aspekt [*Financial activity of subjects of entrepreneurship: the essence-analytical aspect*] // Galyczkyj ekonomichnyj visnyk. # 1 (30). P. 166–174. [in Ukrainian]
11. Filina G.I. (2009) Finansova diyalnist sub'yektiv gospodaryuvannya [*Financial activity of economic entities*] : navch. posib. K. : Centr uchbovoyi literatury, 2009. 320 p. [in Ukrainian]
12. Aranchij V.I. (2004) Finansy pidpryemstv [*Finance of the enterprises*] : navch. posib. K. : Profesional. 304 p. [in Ukrainian]
13. Azarenkova G.M., Zhuravel T.M., My'xajlenko R.M. (2009) Finansy pidpryemstv [*Finance of the enterprises*] : Navchalnyj posibnyk dlya samostijnogo vyvchennya dyscypliny. K. : Znannya-Pres, 299 p. [in Ukrainian]
14. Stashhuk O.V. (2018) Finansova bezpeka akcionernyx tovarystv: istoryko-analitychnyj aspekt [*Financial security of joint-stock companies: historical and analytical aspect*] // Ekonomichnyj chasopys Sxidnoevropejskogo nacionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Luczk: Vezha-Druk, P. 134–141. [in Ukrainian]
15. Sudakova O.I. (2008) Strategichne upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpryemstva [*Strategic management of financial security of the enterprise*] // Ekonomichnyj prostir. # 9. P. 140–148. [in Ukrainian]
16. Lavrova Yu.V. (2010) Mexanizm zabezpechennya finansovoyi bezpeky pidpryemstva [*The mechanism of financial security of the enterprise*] // Visn. ekonomiky transportu i promyslovosti. # 29. P. 127–130. [in Ukrainian]
17. Pojda-Nosyk N.N. (2011) Sutnist finansovoyi bezpeky sub'yektiv pidpryemnyctva ta yiyi rol v zabezpecheni nacionalnoyi ekonomichnoyi bezpeky [*The essence of financial security of entrepreneurs and their role in ensuring national economic security*] / Visn. ZhDTU. # 1 (55). P. 340–342. [in Ukrainian]
18. Muntyan V.I. (1999) Ekonomichna bezpeka Ukrayiny [*Economic security of Ukraine*]. Kyev : KVICz, 1999. 464 p. [in Ukrainian]
19. Kuzenko T.B., Proxorova V.V., Sablina N.V. (2007) Upravlinnya finansovoyu bezpekoyu na pidpryemstvi [*Management of financial security at the enterprise*] . Biznes Inform. # 12 (1). P. 27–29. [in Ukrainian]
20. Krakos Yu.B., Razgon R.O. (2008) Upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpryemstv [*Management of financial security of enterprises*] // Ekonomika ta upravlinnya pidpryemstvamy mashynobudivnoyi galuzi : Problemy teorii ta praktyky. # 1 (1). P. 86–97. [in Ukrainian]